

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри _____

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

**КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У
ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

студентки ІV курсу групи ЗСП-19
ступінь вищої освіти «бакалавр»
психолого-педагогічний факультет
спеціальності 231 «Соціальна робота»
спеціалізація: Соціальна педагогіка
Шелудякової Наталії Андріївни

Керівник: асистент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Лисоконь Ілля Олександрович

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Шелудякова Наталія Андріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(дата)

(підпис)

Шелудякова Наталія

(прізвище, ім'я)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДИСКУРСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ	7
1.1. Історико-педагогічний наратив соціальної освіти на українських землях	7
1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження	12
1.3. Законодавчий аспект у реалізації освітньої політики України з питань розвитку концепції соціальної освіти	19
Висновок до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	24
2.1. Зарубіжна освітня практика підготовки соціальних фахівців	24
2.2. Вітчизняний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою	27
2.3. Розробка концептуальних ідей розвитку соціальної освіти в Україні	37
Висновок до другого розділу	41
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасний інтенсивний розвиток людини і суспільно-політичні, природні та техногенні катастрофи з якими суспільства, поставив перед науковцями, управлінцями та практиками питання необхідності підготовки фахівців, які навчалися на специфічну форму діяльності – комплексна допомога та підтримка в складних життєвих обставинах. Саме військові конфлікти та проведення реформ, особливо економічних та соціальних відображають, що нині суспільство не може обійтися без наявності окремо сфери людської життєдіяльності – соціальної роботи та соціальних кадрів для різних напрямів економіки для комплексного вирішення соціальних проблем.

Стрімкий розвиток освіти вимагає від різних соціальних інститутів та суб'єктів освітньої діяльності взаємодії задля розвитку концептуальних ідей розвитку вищої соціальної освіти у підготовці фахівців для вітчизняного ринку праці. Саме тому необхідність розв'язання означеної актуальності дослідження зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи «Концепція розвитку вищої соціальної освіти у підготовці фахівців: вітчизняний та зарубіжний досвід».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну працю виконано в рамках комплексної науково-технічної теми, яка розробляється кафедрою соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету «Соціально-педагогічні засади формування професійно орієнтованої особистості в умовах державної освітньої політики» (державний реєстраційний номер 0120U104338).

Тему кваліфікаційної роботи затверджено наказом по університету від 05.10.2022 року № 801-с «Про затвердження тем, наукових керівників, консультантів і рецензентів кваліфікаційних робіт випускникам бакалаврату денної та заочної форми навчання 2022-2023 н. р.».

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати процес розвитку підготовки соціальних фахівців, розкрити його організаційний, законодавчий та концептуальний рівні, виявити особливості підготовки фахівців із соціальною освітою у зарубіжній освітній практиці для зіставлення з вітчизняним досвідом.

Відповідно до мети дослідження сформульовано наступні **завдання:**

1. Встановити історико-педагогічний наратив соціальної освіти на українських землях.
2. Визначити сутність та зміст базових і похідних понять дослідження.
3. Дослідити зарубіжну та вітчизняну освітню практики підготовки соціальних фахівців.
4. Розробити концептуальні ідеї розвитку соціальної освіти в Україні на найближчі 10 років.

Об'єктом дослідження є розвиток вищої освіти.

Предметом дослідження є вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку концепції вищої соціальної освіти у підготовці відповідних фахівців.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, щоб встановити взаємозв'язок між розвитком ідеї соціальної освіти на українських землях та тенденцією розвитку соціальних професій на вітчизняному ринку праці.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та означених завдань у кваліфікаційній (бакалаврській) роботі використано наступні методи: емпіричні – спостереження, анкетування, експертна оцінка; теоретичні – аналіз, інтерпретація, класифікація, узагальнення; спеціально наукові: проблемно-генетичний, статистичний та термінологічний аналіз.

Експериментальною базою дослідження є Криворізький державний педагогічний університет.

Наукова новизна дослідження полягає актуалізації існуючих понять та розроблені нових концептуально-технологічних та методичних аспектів розвитку ідей соціальної освіти в Україні:

- дістав подальшого розвитку історико-педагогічний наратив соціальної освіти на українських землях через дослідження розвитку гуманітарного напрямку вищої освіти з XVI століття до сьогодення;

- напрацьовано авторські концептуальні ідеї розвитку соціальної освіти в Україні на найближчі 10 років;

- систематизовано нормативно-правове забезпечення у реалізації освітньої політики України з питань розвитку концепції соціальної освіти.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані:

- *у науковій діяльності:* для подальшого наукового розроблення проблеми становлення соціальної освіти в Україні, зокрема у галузі вищої освіти; поглиблення наукових розвідок для збільшення інформації та знань про особливості концептуального розвитку підготовки соціальних кадрів;

- *в освітньому процесі:* актуалізовано інформацію, яку можна використовувати під час викладання окремих освітніх компонентів та їх окремих тем, змістовних модулів студентам галузі знань 23 Соціальна робота або на курсах підвищення кваліфікації соціальним працівникам.

Особистий внесок здобувача вищої освіти. Кваліфікаційна робота для здобуття освітнього рівня бакалавр за спеціальністю 231 Соціальна робота, спеціалізація «Соціальна педагогіка» є одноосібно виконаною працею. Всі наукові результати одержані автором самостійно.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 53 сторінки, з них 41 сторінка основного тексту. Робота містить 3 рисунки, 6 таблиць та список використаних джерел складається з 59 найменувань.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДИСКУРСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

1.1. Історико-педагогічний наратив соціальної освіти на українських землях

Вітчизняному освітньому простору, як і кожній державній освітній політиці, притаманний своєрідний процес становлення освіти загалом і окремих її галузей, спеціальностей конкретно. Вища освіта на теренах сучасної Європи існує понад 900 років. Однак протягом такого тривалого часу свого існування європейська система вищої освіти не лише пережили реформування, а й зберегла свою унікальність та уніфікованість. Для української освіти становлення соціальної освіти все ще триває. Адже протягом всього періоду незалежності України соціальну роботу, соціальну педагогіку, соціальне забезпечення як наукові спеціальності або галузі постійно реформують, змінюють, уточнюють тощо.

З одного боку постійна тенденція до реформування соціальної сфери, на нашу думку, є позитивною тенденцією, а з іншого – проблемою у професійному становленні соціальної освіти на теренах України. Загалом становлення професій «соціальний робітник», «соціальний працівник», «соціальний педагог» скоріше є нормативним, в межах прийняття окремих нормотворчих документів, аніж реальним. Нормотворчий характер визначення таких професій відбувається на основі раніше здобутого досвіду або розробленої власної соціальної та освітньої політики.

Саме в цьому полягає складність соціально-педагогічної та політичної ситуації щодо становлення соціальної освіти у вітчизняному освітньо-науковому просторі. Хоча саме в цьому просторі формується професійний стандарт для професій та стандарт вищої освіти для підготовки фахівців на української та європейський ринки праці, а значить закладається основа для

розвитку системи підготовки відповідних фахівців у певній галузі або спеціальності.

Історико-педагогічний наратив вищої соціальної освіти на українських землях тісно взаємопов'язаний із розвиток системи вищої освіти. Так, розвиток вітчизняної вищої освіти на українських землях варто рахувати з 1576 року коли благодійник Костянтин Острозький заснували Греко-слов'янську академії на Волині за концепцією «семи вільних мистецтв» [27, с. 94]. Реалізація принципу «семи вільних мистецтв» у тодішній Греко-слов'янській академії реалізовувалося через вивчення арифметики, астрономії, геометрії, граматики, діалектики, музики та риторики. Варто зауважити, що для XVI ст. характерною ознакою соціальної роботи є меценатство, яким займалися як правило представники інтелігенції та знатних дворянських, козацьких родів.

Логічним продовженням розвитку вищої освіти на тодішніх українських землях стало відкриття Києво-Могилянської академії. В історії Києво-Могилянської академії важливим був саме період її заснування, оскільки розвиток вищої освіти та виховання студентів академії тісно перегукувалося із загальноєвропейськими педагогічними принципами [28, с. 4]. Акцентуємо увагу на тому, що розвиток вищої освіти у Києво-Могилянській академії взаємопов'язаний із проникненням ідей гуманізму та Реформації на українських землях. Також, З. Хижняк звертає увагу на те, що у період заснування Києво-Могилянської академії концепція «семи вільних мистецтв» вже пройшла етап апробації та впровадження, і давала «завершену гуманітарну освіту» [28, с. 4].

Зауважимо, що загальноприйнятою є ідея, що українське національне відродження відбувалося у декілька етапів – академічний, культурницький та суспільно-політичний. Першим етапом відродження є академічний, який можна охарактеризувати об'єднанням інтелігенції, появою різноманітних закладів освіти на українських землях, розвиток ідей Просвітництва та народолобства, створення українських академічних осередків при

університетах, функціонуванням української мови у побуті та «кулуарно» в системі освіти. Саме Києво-Могилянська академія фактично стала осередком підготовки гуманітарних кадрів для тодішньої України та центром виникнення освіти, культури, духовності та ідей національної ідентичності.

Відкриття Києво-Могилянської академії та її розвиток стало основою для подальшого відкриття Чернігівського колегіуму (1700), Харківського колегіуму (1721) та Переяславського колегіуму (1738).

На думку Л. Буніної провідна роль у розвитку вищої освіти належить і Львівському університету, який засновано у 1661 року. Статус університету з правом викладання відповідних дисциплін та присвоєння наукових ступенів було отримано за рішенням Яна Казимира [29, с. 4]. Також, дослідниця акцентує увагу на отриманні кваліфікації або наукового ступеня після завершення навчання, а саме «ліценціата, бакалавра, магістра, доктора наук» [29, с. 4].

На нашу думку, Львівський університет відіграє важливу роль у становленні соціальної освіти на теренах України, адже з моменту заснування в ньому діяло два відділи – теологічний та філософський, а з 2 ½ XVIII ст. функціонували богословський, медичний, правничий та філософський факультети. Нині діяльність тодішнього Львівського університету з його структурою, принципами та освітніми програмами ми б назвали галузевим гуманітарним або класичним закладом вищої освіти.

З початку XIX ст. на українських землях розпочався якісно новий етап розвитку вищої освіти, а саме у 1805 році було відкрито Харківський університет [30]. Не менш важливим є відкриття першого «учительського» (педагогічного) інституту у м. Глухів в 1874 році. До початку Першої Світової Війни на теренах сучасної України налічувалось 26 учительських семінарій та 6 учительських інститутів [31].

Наступним важливим етапом становлення вищої соціальної освіти в Україні вважаємо радянський період. Насамперед зауважимо, що в Радянському Союзі ідеологізація життя мала тотальний характер і

стосувалася всіх сфер суспільного життя, в тому числі освіти. Сучасний український простір більше ніж на 90% складається із радянської спадщини – інфраструктура, матеріально-технічна база, наукові розвідки та педагогічні кадри.

Однак, розвиток вищої освіти та активна науково-технічна діяльність призвели до появи системи вчених ступенів та звань. Саме за радянської доби університети почали профілізуватися на готувати кадри для певних галузей. Планова економіка в СРСР та постійна потреба народного господарства сприяли появі нових профілів, які готувалися на базі інститутів при новостворених факультетах, кафедрах, відділеннях, секціях, лабораторіях. Так, з 60-х рр. ХХ ст. починають з'являтися між галузеві професії, які стосувалися і соціальної роботи.

Завершальним етапом розвитку вищої освіти, як галузі, є отримання статусу незалежності Україною у 1991 році. З моменту проголошення незалежності українська вища освіта пішла самостійним шляхом і нині переживає свою трансформацію.

В межах дослідження варто зіставити розвиток системи вищої освіти та соціальної роботи, як галузей задля визначення історико-педагогічного аспекту досліджуваного феномену.

Якщо звернутися до Т. Семигіної, то у її підручнику «Сучасна соціальна робота» [26] розглядається питання становлення даної галузі на українських землях. Так, на думку дослідниці становлення соціальної роботи відбувалося у три етапи: 1 – етап суспільної взаємодопомоги, де домінували родові форми, релігійна допомога і благодійництво; 2 – етап інституційної соціальної роботи та соціальної допомоги нужденним під контролем; 3 – етап професійної соціальної роботи [26, с. 18].

На нашу думку професійна соціальна робота характеризується рядом факторів: державне регулювання та стандарти соціальної роботи; діяльність певної групи людей; існування професійних асоціацій; наявність етичних

норм, принципів, підходів; функціонування спеціальних (галузевих) закладів освіти.

Тобто, існування професійної соціальної роботи за визначених умов дозволяє нам стверджувати, що така професійна робота ґрунтується на відповідній освіті, а в контексті цього дослідження – соціальна освіта.

Соціальна освіта як напрям державної освітньої політики сформовано далеко не у всіх державах, в тому числі навіть європейських. Якщо брати за приклад західну Європу, то соціальна робота виникла наприкінці XIX століття і розвивалася безперервно, абсолютно повністю базуючись на гуманістичній моделі. Водночас у країнах східної та центральної Європи виникнення професійної соціальної роботи розпочалося з 50-х років XX століття і базувалось воно на ідеологічному підґрунті.

У кожній державній освітній політиці, в тому числі українській, навчання соціальній роботі, соціальній педагогіці або соціальному забезпеченню має базуватися на певній індивідуальній концептуальній моделі – концепції соціальної освіти.

Концепція соціальної освіти та моделі підготовки різноманітних соціальних фахівців враховують економічні тенденції, опираються на державну соціальну та освітню політику, залежать від соціальних явищ та подій, які відбуваються у суспільстві. В переважній більшості самі ці явища і події є вирішальними чинниками, які впливають на сутність соціальної або соціально-педагогічної діяльності у майбутньому.

В Україні розвиток соціальних кадрів відбувається дуже давно, легалізація соціальних працівників для різних галузей розпочалася приблизно 10 років тому і триває по теперішній час. Для України надзвичайно важливими питаннями є економічна підтримка соціальної сфери, означення стратегії розвитку соціальної роботи та соціальної політики на наступні 10 років, унормування системи підготовки соціальних кадрів, конкретизація напрямів, сфер та переліку соціальних послуг. Незважаючи на де-юре існування соціальних працівників для різних сфер суспільного життя,

їх професійну підготовку у спеціальних галузевих університетах або їх структурних підрозділах соціальна освіта переживає складний період свого становлення в Україні.

На підставі вище викладеного можна зробити висновок, що розвиток вищої освіти на теренах України триває донині, а історія розвитку системи соціальної роботи є мало дослідженим питанням, яке потребує подальших наукових розвідок. Однак наявний історико-педагогічний досвід вітчизняної вищої школи дозволяє сформулювати тезу, що вища соціальна освіта в Україні існує і нині очікує лише своєї трансформації в окрему наукову галузь. Надалі в межах кваліфікаційної роботи існує потреба у вивченні сутності та змісту базових і похідних понять дослідження.

1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження

Передуміс зупинімося на актуалізації дефініції «концепція». На думку В. Трегобчук дана дефініція означає визнану людством домінуючу ідеологію розвитку цивілізації XXI століття як стратегічного напрямку забезпечення матеріального, соціального та духовного прогресу суспільства [1, с. 33].

Однак вітчизняний дослідник С. Гончаренко вбачає, що концепція «розглядає зміст освіти як педагогічно адаптовані основи наук» [2, с. 23]. Тобто, дослідник стверджує, що концепція освіти має на меті адаптацію та залучення дітей та молоді до наукової діяльності та виробничих процесів.

У науковому просторі поняття «концепція» розуміється як усталена система поглядів, яка охарактеризовує певну наукову діяльність або галузь. Таке потрактування відповідає основному вектору цього дослідження і на майбутнє в межах дослідження дана дефініція буде розглядатися як система поглядів та підходів до розвитку соціальної освіти.

С. Капліна у своїй праці «Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку» доходить до висновку, що розвиток полягає в

змінних процесах, які складаються з багатьох станів та факторів, що дозволяють усувати негативні диспозиції в певній галузі [4].

У філософському словнику поняття «розвиток» розглядається як логічні якісні зміни матеріальних та метафізичних об'єктів, і характеризується як цілеспрямовані [3, с. 492].

Водночас В. Ільїн у своєму навчальному посібнику «Людина і світ» зазначає, що розвиток полягає у зміні або вдосконаленні [5, с. 120].

Зупинімося на дослідженні поняття «освіта» у вітчизняному науковому дискурсі та нормативно-правовому полі. Поняття «освіта» є предметом дослідження В. Андрущенка, І. Бега, В. Бобрицької, М. Головатого, Л. Гриневич, Ю. Красовської, В. Огнев'юка, М. Панасюка, С. Сисоєвої, О. Топузова тощо.

Якщо взяти до уваги Міжнародну стандартну класифікацію освіти (2011), то «освіта» в ній визначена як плановий, організований і контрольований процес передачі набутих знань, умінь та навичок, протягом історичного розвитку людства, від покоління до покоління [6].

Разом із тим беручи до уваги положення Закону України «Про освіту» (2017) «освіта» в ньому визначається як базис розвитку особистості, основа для успішної соціалізації, підґрунтя для економічного зростання держави та розвитку суспільства [7].

Однак, Соціолого-педагогічний словник надає поняттю «освіта» потрактування як одному із провідних соціальних інститутів, який має на меті підготовку людини до подальшої діяльності в певній сфері життя [8, с. 157].

У термінологічно-понятійному словнику «Соціальна політика і соціальна робота» за авторства М. Головатого та М. Панасюка поняття «освіта» розглядається як «система знань, умінь і навичок, здобутих індивідом самостійно чи в процесі навчання у спеціальних навчальних закладах» [15, с. 288].

Тим часом як Соціолого-педагогічний словник визначає це поняття як соціальний інститут, професор В. Ягупов у своєму підручнику «Педагогіка» визначає «освіту» як об'єднану систему процесів, які полягають у засвоєнні індивідом певних знань та соціального досвіду задля подальшого розвитку власних здібностей [9].

Схематичне відображення результату проведеного комплексного термінологічного дослідження дефініції «освіта» є у колективній вітчизняній монографії «Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери» [10, с. 13]. Отримані результат відобразимо у цій роботі у Рис. 1.1.

Рис. 1.1. Результат проведеного комплексного термінологічного дослідження дефініції «освіта» у колективній монографії.

Джерело: [10, с. 13].

Розглянувши поняття «освіта» в межах дослідження існує потреба в аналізі поняття «вища освіта». Відповідно до Національного освітнього глосарію «вища освіта» є міжгалузєвою дефініцією, яка характеризується професійною підготовкою людини до подальшої професійної діяльності у

закладі вищої освіти на основі стандартів затверджених відповідними органами влади [12, с. 94].

На думку В. Корсака «вища освіта» є рівнем національної освіти, який ґрунтується на основі раніше здобутої загальної середньої освіти із подальшим отриманням знань, умінь та навичок у закладі вищої освіти для майбутньої професійної діяльності, і завершується присвоєнням певної кваліфікації [11].

На нашу думку «вища освіта» у вітчизняному педагогічному дискурсі характеризується систематичним процесом отримання знань у закладі вищої освіти для подальшого провадження професійної трудової діяльності в певній галузі.

Надалі є потреба у визначенні дефініції «соціальна освіта», як основного досліджуваного феномену цієї кваліфікаційної роботи. Дослідженню поняття «соціальна освіта» присвячені наукові праці Ю. Галагузової, С. Григор'єва, В. Жукова, І. Зимньої, Р. Козубовського, І. Лавриненка, І. Лисоконя, Т. Рудневої, О. Холостова і т. д.

На думку Т. Рудневої «соціальна освіта» полягає у формуванні адекватних уявлень про соціальну взаємодію, а також специфіку співіснування різних соціальних груп в сучасному соціумі враховуючи наявні соціальні проблеми [10, с. 16].

Тим часом Р. Козубоський вбачає у «соціальній освіті» підготовку фахівців соціальної сфери, які знають правила взаємодії та адаптації людини у суспільстві, засвоїли норми соціальної культури та вміють сприяти формуванню соціального мислення та дій людей [14, с. 91].

Так, за Ю. Галагузовою «соціальна освіта» є професійною діяльністю, що полягає в представленні та реалізації соціокультурної функції суспільства та підготовки до трудової діяльності [10, с. 15].

Водночас у термінологічно-понятійному словнику «Соціальна політика і соціальна робота» під дефініцією «соціальна освіта» розуміється «діяльність спеціально уповноважених освітніх закладів та установ, спрямована на

гармонійне формування дітей і молоді, розвиток їх природних обдарувань, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, що сприяє свідомій та активній участі у суспільно-економічному, політичному, культурному та інших сферах суспільного життя» [15, с. 385].

В межах нашого дослідження нам імпонує потрактування дефініції «соціальна освіта» за Лисоконь І., який визначає її як «систему професійної підготовки фахівців у вищій школі, яка в процесі навчання дозволяє здобувачеві вищої освіти оволодіти необхідними компетентностями та здатністю вирішувати актуальні соціальні, психосоціальні та соціокультурні проблеми у процесі надання соціальних послуг особі під час кризових ситуацій або соціалізації в новому середовищі» [13, с. 16-17].

Невід'ємними похідними поняттями необхідними для дослідження є «соціальна педагога» і «соціальна робота». Акцентуємо увагу на понятті «соціальна робота». Окремі наукові праці задля аналізу дефініції «соціальна робота» наявні у таких дослідників як В. Бочарова, І. Зверева, А. Капська, А. Малько, Р. Овчарова, П. Павленок, В. Полтавець, Т. Семигіна, С. Тетерський та інші.

Так, за А. Капською «соціальна робота – це вплив професіоналів, громадськості і соціальних інститутів на соціальне суспільство шляхом формування і реалізації соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов життєдіяльності кожної людини і її сім'ї» [16, с. 13].

Бочарова В. вбачає у «соціальній роботі» сприяння розвитку особистості, реалізації її потенціалу, здібностей та пошуку задатків, а також активізацію зусиль роботи із різними групами клієнтів для вирішення їх власних проблемних питань [17].

Водночас, А. Малько вважає, що «соціальна робота» є своєрідним комплексом різних професійних видів допомоги «соціально-побутової, медико-соціальної, соціально-правової, соціально-педагогічної тощо» [18, с. 53].

Не менш важливим є аналіз дефініції «соціальна робота» за Т. Семигіною, яка вважає, що це професійна діяльність, яка побудована на основі академічної університетської дисципліни, яка має на меті сприяти вирішенню актуальних соціальних проблем для змін та розвитку, активізації соціальної згуртованості [19, с. 9].

Загалом питанням визначення поняття «соціальна педагогіка» є у наукових працях М. Васильєвої, Б. Вульфою, М. Галагузовою, І. Зверєвої, А. Капської, А. Мудрик, М. Панасюка, Г. Філонова тощо.

Звернімося до М. Головатого та М. Панасюка для визначення поняття «соціальна педагогіка», які вважають, що вона є галуззю педагогіки, яка досліджує соціально-педагогічні проблеми [15, с. 385].

На думку, Р. Чубук «соціальна педагогіка» є інтегральною наукою, яка базується на результатах дослідження інших наукових галузей [22, с. 33].

За І. Зверєвої «соціальна педагогіка» визначається як наукова галузь педагогіки про гармонійне співіснування особистості та суспільства, що має чітко визначений зміст, предмет, завдання, принципи, категорії [20, с. 85-86].

У своєму навчальному посібнику «Соціальна педагогіка» А. Капська зазначає, що «соціальна педагогіка» є наукою, яка досліджує вплив освітнього середовища та педагогічного процесу на певні соціальні умови, «що виконують роль посередника між соціальним середовищем і окремими галузями педагогічного знання» [21, с. 24].

Наприкінці дослідження сутності та змісту базових і похідних понять дослідження звернімо свою увагу на поняття «професійна компетентність». Дослідження поняття «компетентність» міститься у працях Т. Василюк, М. Головань, Н. Кобзар, С. Куликовського, С. Лейко, М. Леонтьяна, О. Малихіна, О. Марущак, І. Чеботарьової, О. Яскевіч, В. Яценко та інших.

Так, наприклад, за В. Ягуповим та В. Свистун професійна компетентність є «складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, який формується у процесі його професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається і вдосконалюється у

професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності» [24, с. 6].

Так, в межах дослідження нам імпонує поняття Н. Ничкало зазначає, що «професійна компетентність» проявляється не лише у набутих знаннях і уміннях зі спеціальності, а й у визначення позитивних та негативних тенденцій розвитку системи, здатності правильно використовувати набутий досвід під час навчання на практиці, ставленні до справи та особистісні якості, які впливають на результат професійної діяльності [25, с. 96].

Схематичне відображення базових та похідних дефініцій дослідження за ієрархічним принципом у Рис. 1.2.

Рис. 1.2. Базові та похідні дефініції дослідження за ієрархічним принципом

Джерело: складено автором.

За результатами аналізу сутності та змісту базових та похідних понять дослідження можна зробити висновок, що термінологічний апарат досліджуваного феномену потребує уточнення. Багато проаналізованих

дефініцій неузгоджені за своїм змістом у вітчизняному педагогічному дискурсі і призвело до необхідності вивчення правової регламентації у реалізації освітньої політики з питань розвитку концепції соціальної освіти в Україні у наступному пункті кваліфікаційної роботи.

1.3. Законодавчий аспект у реалізації освітньої політики України з питань розвитку концепції соціальної освіти

З 1991 року, з моменту проголошення незалежності України, вітчизняна законодавча база була приведена у відповідність до актуальних соціально-політичних вимог. Особливістю законодавчої регламентації вітчизняного освітнього простору є різногалузєва та різнорівнева система. З одного боку йдеться про затверджені державними органами влади узагальнені підходи, принципи та концептуальні основи реалізації освітньої політики, а з іншої про реалізацію даних положень в межах автономності університету. Тобто реалізації цих положень на локальному рівні враховуючи специфіку закладу вищої освіти.

Передуміс зазначимо, що система освіти та її суб'єкти у переважній більшості мають державну або комунальну форму власності, і є частиною публічного права. Разом із тим, регламентація вищої освіти в Україні має різногалузєвий характер. Так, наприклад, вирішення майнових та господарських питань в закладі освіти належить до галузі цивільного права, фінансова та бухгалтерська діяльність освітньої або наукової установи до галузі фінансового права, надання освітньої послуги до галузі адміністративного права.

Протягом тривалого часу в Україні триває в науковому просторі жвава дискусія щодо дефініції «освітнє право» [43, с. 16]. Загалом дослідники розуміють під цим поняттям сукупність нормативних актів, які регулюють освітню як сферу загалом, так і окремі її галузі і напрями зокрема.

Одним із важливих показників розвитку соціальної освіти варто вважати рівень її нормативно-правового забезпечення. У провідних європейських державах нормативно-правове регулювання освіти та її галузей частіше всього є розгалуженим. Нормативна база в цьому випадку поєднує законодавчі акти, які засновані на цілісному уявленні про конкретну освітню систему та освітню практику, яка відображає реалії.

Якщо говорити за законодавче регулювання вищої соціальної освіти в Україні, то акцентуємо увагу, що уніфікованого і водночас кодифікованого документу, який би регулював даний напрям не існує. Однак сама по собі галузь вищої освіти має досить унормовану правову базу.

До основних вітчизняних нормативно-правових актів, які регулюють вищу освіту в Україні віднесемо:

1. Конституцію України (1996) [40];
2. Закон України «Про освіту» (2017) [23];
3. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [37];
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015) [38];
5. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2002) [39];
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022) [35];
7. Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015) [36];
8. тощо.

Розглянувши вітчизняні нормативно-правові акти, які регулюють вищу освіту в Україні, перейдімо до аналізу нормативно-правового забезпечення підготовки соціальних професій. Перш за все варто виділити затверджені Стандарти вищої освіти для підготовки фахівців в межах галузі знань 23 Соціальна робота. Відобразимо вихідні дані нормативних актів у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Вихідні дані нормативних актів з підготовки фахівців в межах
галузі знань 23 Соціальна робота**

№ з/ч	Спеціальність	Рівень освіти	Дата та номер наказу	Орган влади, який затвердив стандарт	Рік набрання чинності
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 23 СОЦІАЛЬНА РОБОТА					
1	231 Соціальна робота	бакалавр	24.04.2019 р. № 557	Міністерство освіти і науки України	2019-2020
2	231 Соціальна робота	магістр	24.04.2019 р. № 556	Міністерство освіти і науки України	2019-2020
3	231 Соціальна робота	доктор філософії	30.12.2021 р. № 1495	Міністерство освіти і науки України	2022-2023
4	232 Соціальне забезпечення	бакалавр	24.05.2019 р. № 743	Міністерство освіти і науки України	2019-2020
5	232 Соціальне забезпечення	магістр	24.05.2019 р. № 723	Міністерство освіти і науки України	2019-2020

Джерело: складено автором на основі [41].

Зупинімось детальніше на локальних нормативних актах. На даному етапі дослідження варто констатувати, що локальним актами варто вважати нормативну базу закладу вищої освіти, якою він послуговується під час надання освітньої послуги із підготовки фахівців. Також до локальних актів відносимо документи, які передбачають перспективні плани розвитку. Тут, погоджуємось із думкою Л. Корж-Усенко та П. Рибалко, що «стратегічні документи (концепції, доктрини, декларації, програми), що визначають пріоритети розвитку освіти з урахуванням вітчизняного та європейського контекстів і мають рекомендаційний характер» [42, с. 75].

Не менш важливим є закладання прогностичних ідей для розвитку концепції соціальної освіти під час розробки проекту національної програми

«Освіта» (Україна ХХІ століття). Не дивлячись на схвалення програми учасниками Першого з'їзду педагогічних працівників України (1992) ідеї схвалені педагогічною громадою та визначені державними інституціями дещо відрізняються. Тому деякі дослідники виказують думку, що реформування освітньої галузі та її нормативно-правового забезпечення не були доведені до логічного завершення через їх впровадження за принципом «урядової гори» [45, с. 29].

На жаль маємо визначити, що у реалізації освітньої політики України з питань розвитку концепції соціальної освіти відсутній законодавчий аспект. Поки в Україні не прийнято концепцію розвитку вищої соціальної освіти та не кодифіковано освітнє законодавство підготовка соціальних професіоналів відбудуватиметься на тому ж рівні, що й зараз і 10 років тому.

Висновок до першого розділу

На підставі вище викладеного можемо зробити висновок, що історико-педагогічний наратив соціальної освіти на українських землях має давнє коріння і починає свій відлік з ХVІ столітті, а саме з відкриття Острозької академії як осередку соціально-гуманітарної освіти тодішньої України.

Не менш актуальним є питання визначення нормативно-правового забезпечення соціальної освіти задля її концептуального розвитку. Загалом законодавче забезпечення вищої освіти в Україні є потужною системою, яка за більше ніж 30 років пережила свою реформування та становлення. Багато норм, що визначені «освітнім правом» [43, с. 16] фактично відображають європейську тенденцію розвитку галузі вищої освіти. Питання галузевого розвитку соціальної освіти у нормотворчому напрямі є мало розвиненим. Одна схожа ситуація і з іншими галузевими напрямками освіти (медичний, аграрний, педагогічний тощо).

Серед вітчизняних вчених існує думка, що концептуальний розвиток соціальної освіти згодом призведе до правового унормування її діяльності в Україні.

Під час визначення сутності змісту базових і похідних понять дослідження було встановлено, що єдиного поняттєво-категорійного апарату задля визначення соціальної освіти або розвитку її концептуальних ідей не має. Також погоджуємось із думкою, що відсутність єдиних підходів до витлумачення понять пов'язаних із розвитком соціальної освіти може призвести до підміни понять або помилкового розуміння освітніх процесів, які нині можна простежити як в системі вітчизняної освіти, так і окремих її галузях [44, с. 408-409].

Більшість дослідників сперечаються щодо галузевої приналежності соціальної освіти, її місії та потрактувань. Разом із тим спільним для всіх проаналізованих дефініцій є висхідна тенденція розвитку поняття, що позитивно впливає на розвиток галузі вищої освіти загалом, і соціальної освіти зокрема.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Зарубіжна освітня практика підготовки соціальних фахівців

Вивчення передового закордонного досвіду підготовки фахівців із соціальною освітою є одним із базових інструментів для розробки концепції розвитку вищої соціальної освіти в Україні та забезпечення якості вищої освіти. Завдяки закордонним освітнім практикам підготовки соціальних фахівців вітчизняні заклади вищої освіти отримують можливість вивчити досвід провідних університетів світу, врахувати специфіку підготовки фахівця для міжнародного ринку праці та познайомитися із інноваціями у соціальній роботі закордоном.

Також вивчення закордонного досвіду, зокрема європейського, пришвидшує важливий для України євроінтеграційний процес. Не менш важливим є синергійне поєднання теорії та практики соціальної роботи на основі міжкультурного діалогу, який вибудовується за допомогою міжнародного співробітництва та адаптації європейських практик у вітчизняний соціально-педагогічний простір.

Якщо брати за основу досвід Великобританії, то варто акцентувати увагу на розгалуженій системі соціальної освіти. Перші 4 ступені забезпечують підготовку елементарних, недипломованих, соціальних працівників, які займаються безпосередньо обслуговуванням та доглядом різних клієнтів у соціальних закладах [52, с. 2]. Якщо порівняти на цьому етапі систему Великобританії та України, то можна зробити висновок, що підготовка таких фахівців в Україні відбувається на професійно (професійно-технічному) рівні освіти із присвоєнням професійної кваліфікації «соціальний робітник».

Наступні ступені, 5-6, передбачають здобуття профільної соціальної освіти у коледжі або університеті [52, с. 2]. По відношенню до України дані ступені відповідають фаховій передвищій або вищій освіті за галуззю знань 23 Соціальна робота. Загалом система професійної підготовки соціальних кадрів у Великобританії координується Центральною радою з питань навчання і підготовки у соціальній роботі (Central council on education and training in social work) [52, с. 2]. Основним завданням зазначеної ради є міжвідомча наукова координація грантів та досліджень у сфері соціальної роботи, перевірка дотримання норм підготовки соціальних кадрів, розподіл державного та регіонального соціального замовлення на відповідні кадри, розробка освітніх стандартів відповідно до геополітичної та соціокультурної ситуації в державі тощо.

У своїй науковій праці Ю. Рябова [53, с. 9-10] погоджується із думкою Л. Вінникової [54], що цілком закономірним є функціонування при більшості американських університетів та коледжах соціальних шкіл, які займаються підготовкою соціальних кадрів на основі існуючого стандарту професії соціального працівника кожного штату та загальнодержавного етичного кодексу, який схвалюються Національною асоціацією соціальних працівників Сполучених Штатів Америки [54].

Водночас здобуття професійної соціальної освіти в Канаді відбувається за іншим принципом, аніж у Великобританії або Сполучених Штатах Америки. Не дивлячись на те, що Канада є частиною Сполученого Королівства, яке очолюється британським монархом ця держава є дуже автономною у своїй структурі. Нині підготовка соціальних працівників Канаді відбувається за різни рівнях: бакалаврат, докторантура, магістратура та підвищення кваліфікації. Однак система передбачає обов'язкову акредитацію освітніх програм у Канадській асоціації шкіл соціальної роботи [53, с. 11; 55]. Підготовка соціальних кадрів в Канаді не відбувається за централізованим принципом, оскільки кожен заклад вищої освіти є

автономним і підготовка відповідних кадрів варіюється в залежності від специфіки закладу освіти, його бази, галузевої приналежності тощо.

Найбільш дисциплінована система підготовки соціальних фахівців є у Швеції. Сама система складається з 3 етапів [56; 57]:

1 – теоретична підготовка соціальних працівників, що розрахована на 2 роки (4 семестри) і передбачає ознайомлення здобувача освіти з теорією та історією соціальної роботи, методами соціальної роботи, психологією (загальна, вікова), соціологією, політологією та основами законодавчого забезпечення соціальної політики. Основним критерієм для навчання на 2 етапі є опанування 120 кредитів ECTS та успішне складання підсумкового іспиту;

2 – практична підготовка до професійної діяльності через проходження виробничої практики протягом 20 тижнів задля застосування на практиці отриманих теоретичних знань. Також на 2 етапі відбувається «розділення базових теоретичних курсів з основ соціальної роботи та курсів поглибленого вивчення спеціалізації»;

3 – поглиблене навчання за спеціалізацією протягом 20 тижнів, що відбувається на основі раніше здобутих теоретичних знань та їх апробації на практиці. За час поглибленого навчання здобувач вищої освіти має опанувати 30 кредитів ECTS [57].

Актуальним питанням в межах цього дослідження є підготовка соціальних працівників у Франції. Підготовка соціальних кадрів відбувається на рівні спеціальної та вищої освіти. Переважна більшість здобувачів вищої освіти, понад 60%, навчаються в недержавних закладах освіти [58]. У Франції соціальна робота поділяється на 3 спеціалізації – асистування, виховання та анімація. Фундаментальними освітнім компонентами при підготовці соціальних кадрів є «Економіка соціальної роботи», «Соціальні інститути», «Взаємодія людей» тощо [59]. Важливо відзначити, що підготовка соціальних працівників у Франції чітко регламентована, основними документами є кодекси – освіти і соціальної роботи та сім'ї;

схеми соціальної освіти; програми професійної підготовки соціальних працівників для різних сфер життя. Важливо відзначити, що в межах академічної автономії кожен університет «має свій технологічний проект, що базується на загальнодержавній програмі професійної підготовки, розробленій для кожної зі спеціальностей у галузі соціальної роботи» [58].

На підставі вище викладеного можна зробити висновок, що підготовка соціальних кадрів у кожній державі відбувається по-різному. Основна роль у підготовці майбутніх соціальних фахівців належить закладу вищої освіти, який реалізуючи своє право на академічну свободу та розуміючи соціальну відповідальність, що покладається на заклад державою та суспільство сприяє підготовці висококваліфікованих соціальних кадрів. У наступному пункті кваліфікаційної роботи вивчимо вітчизняний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою.

2.2. Вітчизняний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою

Не дивлячись на актуальні проблеми вищої соціальної освіти в дискурсі педагогічної теорії в Україні варто відзначити, що підготовка соціальних кадрів відбувається систематично. Підготовка професійних соціальних фахівців відбувається в межах галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальностями 231 Соціальна робота та 232 Соціальне забезпечення.

За наявними даними Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти підготовку соціальних кадрів здійснюють на території України за спеціальністю [47, с. 24]:

- 231 Соціальна робота – 113 закладів вищої освіти;
- 232 Соціальне забезпечення – 22 заклади вищої освіти.

За іншими даними опублікованими Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти можна визначити, що усього здобуває

освіту за галуззю знань 23 Соціальна робота – 8732 особи, з них: за спеціальністю 231 Соціальна робота – 7155 осіб, а за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення – 1577 осіб [47, с. 24].

Дані показники дозволяють стверджувати, що за останніх 10-15 років актуалізуються соціальні професії. Тому в межах дослідження варто проаналізувати вітчизняний досвід підготовки фахівців із соціальною освітою. На нашу думку, фахівців із соціальною освітою представлені у наступних напрямках та секторах української економіки: бізнес сектор, заклади освіти, заклади охорони здоров'я, наукові установи, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, установи соціального захисту населення та інші установи, підприємства, організації.

Всі перелічені напрями діяльності установ, підприємств та організацій фактично є суб'єктами і об'єктами державної соціальної політики. Доречним вважаємо побудувати матрицю взаємозв'язку соціальних професій із напрямом професійної діяльності у різних видах установ у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Матриця взаємозв'язку соціальної професії із напрямом професійної діяльності у різних видах установ, підприємств, організацій

Вид установи Назва професії	Бізнес сектор	Заклади освіти	Заклади охорони здоров'я	Наукові установи	Органи державної влади	Органи місцевого самоврядування	Установи соціального	Інші установи, підприємства
1483 Менеджер (управитель) у соціальній сфері	+				+	+	+	+
3443 Інспектор соціальної допомоги			+		+	+	+	
3460 Соціальний працівник (допоміжний персонал)	+		+				+	+

Продовження Таблиці 2.1

5133 Соціальний робітник			+				+	+
2340 Викладач із соціальної педагогіки		+	+	+				
2340 Педагог соціальний		+	+	+			+	
2352 Інспектор з охорони дитинства					+	+		+
3330 Асистент викладача із соціальної педагогіки		+		+			+	
3414 Фахівець з спеціалізованого обслуговування	+		+				+	+
1232 Начальник відділу соціального розвитку	+			+			+	+
1483 Соціальний менеджер	+				+	+	+	+
1210.1 Керівник (директор) установи (закладу) соціального захисту населення	+						+	+
2225.2 Фахівець з громадського здоров'я	+		+				+	+
2359.2 Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми		+	+	+			+	
2359.2 Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)	+	+	+		+	+	+	+
2419.2 Державний соціальний інспектор			+		+	+	+	
2419.3 Спеціаліст державної служби (місцевого самоврядування)					+	+		
2419.3 Спеціаліст державної служби					+	+		

Продовження Таблиці 2.1

2442.2 Соціальний патолог	+		+	+			+	+
2446.1 Науковий співробітник (соціальний захист населення)	+	+		+				+
2446.2 Соціальний працівник	+		+		+	+	+	+
2446.2 Фахівець із соціальної роботи	+						+	+

Джерело: складено автором на основі [46].

Детальніше зупинимо свою увагу на підходах, принципах, методах та інших особливостях підготовки фахівців із соціальною освітою для вітчизняного ринку праці. Нині підготовка соціальних кадрів здійснюється на різних рівнях освіти та із використанням різних форм. Основною формою здобуття соціальної освіти залишається очна та заочна, однак протягом останніх років через об'єктивні фактори підготовка соціальних фахівців здійснюється очно-дистанційно або дистанційно.

Якщо визначати рівні соціальної освіти, то вона залежить освітньої та професійної кваліфікації, яка присвоюється здобувачу освіти після завершення навчання. Наприклад, підготовку соціального робітника із присвоєнням кваліфікації на рівні закладу професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти може здійснювати професійно-технічне училище, професійний ліцей або коледж відповідно.

Фахова підготовка соціальних фахівців для різних сфер життя та економіки здійснюється у закладах вищої освіти різних напрямів (галузевих): економічних, класичних, медичних, педагогічних, технічних та юридичних [48]. Також звернімо увагу на те, що підготовка соціальних професій здійснюватися може за різних форм враховуючи попередній освітній та професійний досвід здобувача освіти.

Окремо зауважимо, що підготовка соціальних кадрів в Україні може здійснюватися на різних освітніх етапах відповідно до Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 року №519 [51]. Схематичне відображення Національної рамки кваліфікацій міститься у Додатку А.

На нашу думку до форм підготовка соціальних професій в Україні відноситься:

1) Навчально-курсова підготовка (передбачає первинну підготовку на короткострокових курсах у професійно-технічних закладах освіти I-II ступеня акредитації із подальшою можливістю працевлаштування на елементарні посади в системі соціального забезпечення, як правило посади віднесені до групи «Обслуговуючий персонал»);

2) Навчально-виробнича підготовка (навчання за середньостроковими або довгостроковими освітніми програмами з обов'язковим проходженням практичної підготовки, які затверджені відповідним центральним органом виконавчої влади і подальшим присвоєнням професійної кваліфікації для роботи у закладах соціального обслуговування населення);

3) Професійна підготовка в закладах фахової передвищої та вищої освіти (підготовка фахівців широкого профілю для роботи в соціальній сфері відповідно до затверджених Стандартів вищої освіти і присвоєнням відповідної освітньої та професійної кваліфікації);

4) Перепідготовка та підвищення кваліфікації (відноситься до системи неперервної освіти та освіти для дорослих задля отримання додаткових професійних компетенцій у соціальній сфері для подальшої трудової діяльності або зміни профілю роботи);

5) Наукова підготовка (підготовка наукових співробітників та науково-педагогічних працівників у сфері соціальної роботи та соціального забезпечення).

При цьому важливим питанням залишаються засадничі основи, які не залежать від рівня чи форми освіти – принципи освіти. Принципи сучасної

освіти відображено у статті 6 Закону України «Про освіту» (2017) [7]. До засадничих принципів української освіти відноситься [7]: академічна добродічність; академічна свобода; верховенство права; гуманізм; демократизм; критичність; людинацентризм; мобільність; науковість; рівність; розвиток інклюзивної культури; цілісність; якість освіти; тощо. Загалом законом [7] передбачено 41 принцип освіти.

Актуальною проблемою підготовки фахівців соціальних професій є галузева приналежність. Тому на нашу думку об'єктивною моделлю галузевої приналежності підготовки має бути один із двох варіантів:

- перший – передбачити в кожній галузі знань відповідну спеціальність пов'язану із підготовкою вузькопрофільного соціального фахівця;
- другий – розширити галузь знань 23 Соціальна робота за рахунок додавання нових спеціальностей, які реалізують потребу у соціальних кадрах для різних сфер людського життя.

Питання міжгалузевої приналежності та проблеми підготовки фахівців із соціальною освітою розглядається у вітчизняній колективній монографії «Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери» [10]. Так, наприклад, за результатами дослідження авторський колектив приходить до висновку, що «Підготовку соціальних фахівців для системи освіти можна вважати міждисциплінарною. На нашу думку, підготовку фахівців соціально-педагогічної сфери варто відносити до галузі 01 Освіта/Педагогіка та додати до цієї галузі знань окрему спеціальність «Соціальна освіта», «Соціальна педагогіка» або «Соціально-педагогічна діяльність», оскільки фахівці соціально-педагогічної сфери для впровадження професійної діяльності мають володіти необхідними та досить специфічними компетентностями, які в більшості випадків притаманні саме сфері освіти» [10, с. 27-28].

За допомогою порівняльного аналізу детальніше зупинимося на підготовці соціальних фахівців враховуючи академічну свободу закладів вищої освіти в Україні. Для порівняльного аналізу візьмемо Криворізький державний педагогічний університет [49] та Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди [50].

Порівняльний аналіз освітньо-професійних програм зі спеціальності 231 Соціальна робота для підготовки соціальних працівників відобразимо у Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз освітніх програм підготовки соціальних працівників означених закладів вищої освіти

Назва ЗВО	Криворізький державний педагогічний університет	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Критерій		
Структурний підрозділ	Психолого-педагогічний факультет	Факультет психології і соціології
Випускова кафедра	Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи	Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Тип освітньої програми	освітньо-професійна	освітньо-професійна
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень	не визначено
Ступінь вищої освіти	бакалавр	бакалавр
Галузь знань	23 Соціальна робота	23 Соціальна робота
Спеціальність	231 Соціальна робота	231 Соціальна робота
Освітня програма	«Соціальна робота»	«Соціальна педагогіка»
Спеціалізація	Соціальна педагогіка	-
Обсяг програми	240 кредитів ЄКТС	240 кредитів ЄКТС
Термін навчання	3 роки 10 місяців	3 роки 10 місяців
Кваліфікація	бакалавр соціальної роботи, педагог соціальний	бакалавр соціальної роботи
Цикл/рівень	НРК України – 6 рівень, FQ–EHEA – перший цикл, EQF–LLL – 6 рівень	НРК України – 6 рівень, FQ–EHEA – перший цикл, EQF–LLL – 6 рівень

Продовження Таблиці 2.2

Передумови	наявність повної загальної середньої освіти	наявність повної загальної середньої освіти
Форма навчання	денна, заочна	не визначено
Мова(и) викладання	українська	українська мова

Джерело: складено автором на основі [49; 50].

Зауважимо, що в запропонованих програмах передбачається підготовка саме соціального працівника для системи освіти – соціального педагога. У загальному описі програм знайдено відмінність, а саме Криворізький державний педагогічний університет передбачає спеціалізацію «Соціальна педагогіка», в той момент як Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди визначає основний фокус програми у її назві. На нашу думку знайдена відмінність є позитивною саме для Криворізького державного педагогічного університету, адже спеціалізація дозволяє розширити цикл професійної підготовки за рахунок поєднання педагогічного та соціального компонентів.

Від загального аналізу освітніх програм перейдімо до вивчення освітніх компонентів (дисциплін), які є важливими для формування необхідних компетентностей майбутнього соціального фахівця та реалізації програмних результатів навчання. Перелічимо освітні компоненти у Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Перелік нормативних освітніх компонентів (дисциплін) проаналізованих освітніх програм закладів вищої освіти

Цикл	Криворізький державний педагогічний університет	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Цикл загальної підготовки	Українська мова за професійним спрямуванням	Україна: історія і сучасні реалії
	Філософія	Політично-правові студії
	Основи академічного письма	Основи економічної теорії
	Іноземна мова	Філософія

	Актуальні проблеми української історії та культури	Іноземна мова Здоров'я та безпека людини Українська мова (за професійним спрямуванням)
Цикл професійної підготовки	Фундаментальна підготовка:	Загальна педагогіка
	Основи медичних знань та безпеки життєдіяльності	
	Соціалізація особистості	Психологія
	Загальна психологія	Вступ до спеціальності
	Вікова психологія	Соціальні інституції
	Основи психогігієни	Історія та теорія соціальної роботи
	Соціальна психологія	Охорона прав дитини
	Психологія особистості	Основи соціалізації особистості
	Основи красномовства	Історія та теорія соціального виховання
	Спеціальна підготовка:	Деонтологія соціальної роботи
	Вступ до спеціальності	
	Теорія та історія соціальної роботи	Теорія і методика соціальної роботи в галузі дозвілля
	Соціальні комунікації	Соціальна реклама
	Педагогіка	Практикум у соціальній галузі
	Педагогіка сімейного виховання	Соціальна робота з дитячими і молодіжними організаціями
	Етика соціально-педагогічної роботи	Основи соціально-педагогічних досліджень
	Основи соціально-педагогічних досліджень	Теорія та методика соціальної роботи з сім'єю
	Соціальна педагогіка	Опіка і піклування з практикумом
	Інформатика	Соціально-педагогічна робота в закладах освіти з практикумом
	Основи соціально-правового захисту особистості	Технології соціальної роботи
	Спеціальна педагогіка	Технології соціально-педагогічної роботи
	Технології соціально-педагогічної діяльності та соціальної роботи	Соціально-педагогічне проектування
	Інклюзивна освіта	Соціальна діагностика
	Методика соціально-виховної роботи	Педагогіка інтелектуально ігрової діяльності
	Основи психодіагностики, соціальної профілактики і психокорекції	Соціальна робота в спеціалізованих соціальних інституціях

	Соціально-педагогічна робота та соціально-педагогічне консультування	Прикладні технології у соціальній роботі
	Соціальний супровід сім'ї	Інновації в соціальній роботі
	Основи професійної творчості в соціальній сфері та профорієнтаційна робота	Соціально-правовий захист населення
	Менеджмент соціально-педагогічної роботи	Соціальне забезпечення незахищених верств населення
	Соціально-педагогічне проектування	Профілактика ризиків і кар'єрне зростання в соціальній роботі
		Ресурсне забезпечення соціальної роботи
		Соціальна робота в спеціалізованих соціальних інституціях
		Технологія роботи соціального гувернера
Курсові роботи	Курсова робота з соціальної педагогіки або соціальної роботи	Курсова робота з основ соціально-педагогічних досліджень
	Курсова робота з теорії та технології соціально-педагогічної роботи	Курсова робота з технологій соціально-педагогічної роботи
Атестація	Кваліфікаційна робота	Кваліфікаційна робота
	Оглядові лекції, підготовка до атестації та атестація	
Практична підготовка	Професійно-орієнтовна навчальна практика	Виробнича практика на підприємствах
	Соціально-педагогічна навчальна практика	Виробнича практика на підприємствах
	Соціально-виховна (літня) виробнича практика	
	Корекційно-реабілітаційна виробнича практика	

Джерело: складено автором на основі [49; 50].

Для порівняльного аналізу освітніх компонентів були обрані затверджені освітньо-професійні програми у 2021 році. Порівнявши дисципліни освітніх програм можна стверджувати, що вони реалізують

встановлені Стандартом вищої освіти для спеціальності 231 Соціальна робота програмні результати навчання та створюють умови для отримання необхідних компетентностей для подальшої роботи в соціальній сфері. Однак зауважимо, що освітні компоненти передбачені освітньо-професійною програмою Криворізького державного педагогічного університету є більш спеціалізованими, у той момент як дисципліни Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди є більш універсальними. Хоча здійснюється підготовка фахівців для соціально-педагогічної сфери.

Порівняльний аналіз вітчизняного досвіду підготовки фахівців із соціальною освітою підтверджує необхідність у розробці концептуальних ідей розвитку соціальної освіти в Україні, які будуть висвітлені автором у наступному пункті роботи.

2.3. Розробка концептуальних ідей розвитку соціальної освіти в Україні

Вища освіта України перебуває в постійній трансформації. Останніх суттєвих змін вона зазнала у 2015 році із прийняттям нового Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (2015) [32]. Не менш важливим є схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022) [33]. На нашу думку розвиток вищої освіти в Україні зараз набуває обертів через активну євроінтеграцію в освітній простір Європи. Існує потреба у різноманітних концептуально-технологічних змінах, які мають лише поліпшити функціонування вищої школи.

Варто зауважити, що нині в Україні прийнято Концепцію розвитку педагогічної освіти (2018) [34], розроблено проекти концепції розвитку юридичної освіти та стратегії розвитку сучасної вищої медичної освіти. Також за час незалежності в Україні були прийняті тимчасові галузеві

концепції розвитку та реформування освіти. Наприклад, Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки (2011) [35].

Однак питання розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні не розглядалося. Тому, в межах дослідження вбачаємо доречним розробку авторської моделі розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні.

Перш за все визначимо основну мету соціальної освіти, а саме – формування необхідних компетентностей для визначення змісту концепцій та підходів соціальної діяльності у різних сферах суспільного життя, окреслення основних соціальних інститутів та їх ролі у суспільному житті, усвідомлення теорії та функцій соціальної роботи, а також для демаркації кордонів соціального регулювання суспільних відносин у певній галузі, сфері або ситуації. Перед здобувачами вищої соціальної освіти стоїть місія комплексної психосоціальної підготовки до професійної діяльності через надання соціальних послуг людям, які потрапили у складні життєві обставини.

Нам імпонує наступна визначена місія соціальної освіти «полягає в підготовці конкурентоспроможних фахівців, які здатні професійно, на високому рівні забезпечити реалізацію соціальних потреб або вирішити соціальні проблеми людини в різних галузях і сферах життєдіяльності, використовуючи провідні міжнародні та вітчизняні практики» [13, с. 18].

На нашу думку концепція розвитку вищої соціальної освіти в Україні на найближчі 10 років має бути спрямована на вирішення наступних проблем:

- відсутність попиту з боку держави на підготовку соціальних фахівців;
- вузькопрофільність у підготовці соціальних кадрів (підготовка виключно під одну сферу);
- дефіцит уваги до закордонних інноваційних методів та інструментів підготовки соціальних працівників;

- надмірна кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку соціальних кадрів без врахування вимог вітчизняного ринку праці;
- невелика кількість здобувачів вищої освіти працевлаштовуються за здобутою освітою через низький рівень престижності та заробітку в соціальній сфері;
- залишковий принцип фінансування соціальної сфери та її представників, що призводить до зниження престижності професій у соціальній сфері;
- низький рівень теоретичних знань та практичної підготовки у більшій частині випускників;
- стереотипне розуміння діяльності соціальних професій загалом.

Вважаємо, що визначені проблеми були викликані такими факторами:

- економічний (примушує заклади вищої освіти, в межах власної автономії, задля отримання прибутку здійснювати підготовку кадрів за галуззю знань 231 Соціальна робота без необхідної освітньо-наукової бази);
- інфраструктурний (застаріла матеріально-технічна база соціальної сфери);
- науковий (нездатність більшості вітчизняних наукових шкіл соціальної роботи адаптуватися до європейських підходів та вимог, а також низький рівень готовності науково-педагогічних працівників до дослідження нових векторів соціальної роботи і впровадження інноваційних технологій в освітній процес);
- політичний (залишковий принцип функціонування соціальної роботи через акцентування уваги виключно на соціальній підтримці. Державна соціальна політика України побудована за принципом першого чергової соціальної фінансової підтримки, а не надання комплексної соціальної послуги);
- соціальний (потреба в розвитку етичних систем роботи в соціальній сфері та їх нормативного закріплення);

- якісний (відсутність на інституційному рівні ефективних показників або механізмів перевірки забезпечення якості вищої соціальної освіти).

Поетапний опис можливих шляхів реалізації визначеної мети, місії та вирішення проблем розвитку вищої соціальної освіти відобразимо у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Поетапний опис можливих шляхів реалізації визначеної мети, місії та вирішення проблем розвитку вищої соціальної освіти

Назва етапу	Завдання
1. Розвиток системи соціальних професій	1.1. Визначення поняття «соціальна професія»
	1.2. Розробка та впровадження системи кваліфікацій для соціальної сфери
	1.3. Уніфікація переліку соціальних професій для кожної галузі або сфери життя
	1.4. Підвищення рівня престижності соціальних професій
2. Модернізація системи вищої соціальної освіти в Україні	2.1. Приведення у відповідність наявних Стандартів вищої освіти до європейського рівня
	2.2. Визначення критеріїв для оцінки забезпечення якості вищої соціальної освіти
	2.3. Актуалізація вимог для провадження освітньої діяльності з підготовки соціальних кадрів
	2.4. Виведення соціальної освіти в окрему наукову галузь або спеціальність
3. Розвиток державної соціальної політики в Україні	3.1. Впровадження європейських принципів соціальної роботи.
	3.2. Зміна пріоритетів у наданні комплексної соціальної послуги.
	3.3. Підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення соціальних служб та сервісів на локальному рівні.

Джерело: складено автором.

Концептуальний розвиток вищої соціальної освіти в Україні, як і будь-якої інших сфери людського життя або наукової галузі має передбачати результати. Тому вважаємо, що реалізація мети та вирішення проблем з

якими стикається вища соціальна освіта в Україні призведе до наступних очікуваних результатів:

1. Врівноваження соціального замовлення на соціальні кадри в Україні із системою їх професійної підготовки у вищій школі;
2. Зростання кісних показників підготовки соціальних кадрів;
3. Підвищення наукової активності у галузі соціальної роботи;
4. Підвищення рівня престижності професій у соціальній сфері;
5. Створення підґрунтя для підготовки висококваліфікованих соціальних кадрів здатних конкурувати як на вітчизняному, так і на європейському ринку праці.

Схематичне представлення розробленої авторської моделі розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні міститься у Додатку Б.

На підставі вище викладеного можна зробити висновок, що розвиток вищої соціальної освіти в Україні можливий, адже існує багато концепцій розвитку галузевої освіти. Разом із тим запропонований алгоритм розвитку відображає наявний стан справ у галузі соціальної роботи. Надалі існує потреба у апробації запропонованих етапів розвитку на практиці.

Висновок до другого розділу

За результатами дослідження було з'ясовано, що дослідження зарубіжних освітніх практик з підготовки соціальних кадрів, що дають змогу визначити загальноосвітні та світоглядні основи й вимоги до здобуття соціальної освіти. Також зарубіжний досвід дозволяє шляхом часткової адаптації окремих модулів, систем, позицій, принципів здійснювати універсальну підготовку соціального працівника у власній державі, який здатен вирішувати комплексі соціальні проблеми враховуючи міжкультурні особливості клієнта. Беззаперечно, що базові засадничі принципи є спільним для всіх наукових та освітньо-наукових соціальних шкіл. Вони формуються

залежно від суб'єктивних чинників (обставин в яких перебуває держава та її національна система освіти) та соціального замовлення ринку праці на конкретних працівників.

Важливим, на нашу думку, є розвиток професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Розвиток професійної підготовки соціальних кадрів в Україні взаємопов'язаний із розвиток галузі вищої освіти та євроінтеграційними процесами. Так, одним із питань залишається оформлення різних форм, видів та рівнів освіти у вітчизняному педагогічному дискурсі та надання їм державно-правового статусу. Таким чином у порівнянні із провідними європейськими державами кожен із рівнів соціальної освіти має відповідати за підготовку соціального фахівця із чіткою професійною кваліфікацією.

Розвиток концепції вищої соціальної освіти в Україні є пріоритетним питанням для розвитку вітчизняної галузі знань 23 Соціальна робота, адже розвиток галузі буде можливий виключно через відповідну концепцію, стратегію або план дій, які спрямовані на її популяризацію. Основною метою концепції вбачаємо формування необхідних компетентностей для визначення змісту концепцій та підходів соціальної діяльності у різних сферах суспільного життя.

ВИСНОВКИ

На підставі проведено дослідження можемо зробити висновок, що система підготовки фахівців для соціальної сфери в Україні має певні проблемні місця. Першочерговою проблемою є визначення соціальної освіти як одного зі стратегічних напрямів розвитку вищої освіти. Також ґрунтовного підходу до модернізації технологій професійної підготовки вимагає й освітня політика, яка має бути спрямована на визначення та законодавче унормування системи соціальної освіти.

Освітньо-наукові школи, які представлені профільними кадрами, факультетами та закладами вищої освіти потребують максимальної державної підтримки, а особливо фінансової. Нині в умовах постійних суспільних, політичних та природних криз потреба у соціальних фахівцях лише буде збільшуватися, а тому цілком логічним є підтримка галузі та освітніх суб'єктів для реалізації соціального замовлення на відповідні соціальні кадри.

Окрім того, питання галузевої приналежності та міждисциплінарних зв'язків вищої соціальної освіти залишається відкритим. У соціальній освіті міждисциплінарні зв'язки відображають зміни державно-суспільного ставлення до освітньої політики в галузі професійної освіти і одночасно потребу у можливостях надавати соціальними кадрами різного спрямування соціальні послуги. Загалом це взаємопов'язано зі спрямованістю на рівні соціальної роботи (індивідуальний, мікросистеми, мезосистеми та макросистеми) і загальносуспільні потреби, які формуються в кризових або складних життєвих умовах. Очевидним є вплив євроінтеграційних процесів і на становлення соціальної освіти в Україні, оскільки провідні країни світу, зокрема Швейцарія, Німеччина, Великобританія, Франція тощо, є лідерами за кількістю соціальних працівників та розвитком системи їх професійної підготовки до подальшої трудової діяльності за фахом.

За окреслених умов закономірним є саморозвиток системи та її представників (соціальних фахівців), оскільки переважна більшість сучасних ідей саморозвитку побудовані на ідеях культури служіння та гуманності, які формують систему методик, інструментів, принципів та прийомів професійного навчання в соціальній сфері.

Існує протиріччя між професійним статусом, соціальним статусом та реальністю. Частіше всього соціальний та професійний статус соціальних фахівців є низьким, соціальний напрям не вважається престижним і в гоніннях за підвищенням професійного статусу трапляються випадки коли соціальна робота віддаляється від своїх принципів та функцій, і набуває рис адміністративної системи. Саме тому розвиток концепції вищої соціальної освіти має популяризувати соціальні професії та оптимізувати саму систему соціальної роботи. Концепція не просто дозволяє визначити мету, місію або проблеми, які необхідно вирішити. Здебільшого концепція визначає необхідні кроки для поетапного реформування системи та професійної підготовки кадрів для неї.

Дійсно перед вітчизняною соціальною освітою стоїть складне завдання – реалізуватися в освітньо-політичному вимірі та продовжити збалансовану підготовку соціально готових працівників, які здатні вирішувати комплексні соціальні проблеми клієнтів враховуючи всі можливі ризики та необхідні галузеві аспекти. Соціальна освіта, яка має на меті навчити людину діяти соціально відповідально на користь іншої людини повинна відігравати одну із провідних ролей в системі освіти. Саме тому, в межах дослідження було визначено, що основною метою концепції вбачаємо формування необхідних компетентностей для визначення змісту концепцій та підходів соціальної діяльності у різних сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України. Вісник Національної академії наук України. 2002. № 2. С. 31-40.
2. Гончаренко С. Дидактична концепція змісту освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, до. 2002. С. 22-26.
3. Філософський словник / за ред. Фролова І. Москва : Политиздат, 1987. 592 с.
4. Капліна А. Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку. Збірник наукових праць східноукраїнського національного університету імені В. Даля. 2012. №24 (2): Менеджмент. С. 57-64.
5. Ільїн В. Людина і світ : навч. посібник. Київ : КНТЕУ, 2003. 283 с.
6. International Standard Classification of Education (ISCED). Montreal : UNESCO Institute for Statistics, 2012. 85 p. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>
7. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
8. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. Радула. Київ : «ЕксОб», 2004. 304 с.
9. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
10. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с.
11. Корсак К. Вища освіта. Енциклопедія Сучасної України : електронна версія / гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34340

12. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. Бабин, Я. Болюбаш, А. Гармаш й ін. ; за ред. Д. Табачника і В. Кременя. Київ : Плеяди, 2011. 100 с.

13. Лисоконь І. Теоретичний аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в освітологічному дискурсі. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 7-50.

14. Козубовський Р. Мета і завдання соціальної роботи. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. Вип. 36. С. 91–92.

15. Головатий М., Панасюк М. Соціальна політика і соціальна робота. Термінологічно-понятійний словник. Київ : МАУП. 2005. 560 с.

16. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Київ, 2001. С. 13.

17. Косянчук С., Сидоров В. Вступ до курсу «Соціальна робота»: Ч. І, Інтерв'ю – як один з основних методів індивідуальної соціальної роботи. Донецьк, 1996.

18. Малько А. Соціальна робота і соціальна педагогіка. Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород, 21-22 жовтня 1999 року. Частина II. Ужгород, 1999. С. 53.

19. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. Вісник АПСВ. 2015. № 1-2. С. 6-11.

20. Соціальна робота і соціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник /за заг. ред. І. Звереві. Київ : Етносфера, 1994. С. 85-86.

21. Соціальна педагогіка: навч. посібник /за ред. А. Капської. Київ, 2000. С. 24.

22. Чубук Р. Соціальна педагогіка : навч. посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 348 с.
23. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
24. Ягупов В., Свистун В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Наукові записки. Том 71. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2007. С. 3-8.
25. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
26. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
27. Король А. Вища освіта України: етапи розвитку. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 1 (52), 2016. С. 93-97.
28. Хижняк З. Києво-Могилянська академія: суспільно-політичні й ідеологічні передумови виникнення вищої освіти на Україні. Київ : Т-во «Знання» України. 1991. 84 с. (Серія 1 «Час і суспільство», №8).
29. Буніна Л. Історія вищої освіти в Україні. Науковий вісник Донбасу. 2013. №3. 12 с. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13blmovu.pdf>
30. Глузман А. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. Киев : Издательский центр „Просвіта”, 2007. 39 с.
31. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ : Знання України, 2004. 804 с.
32. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 року №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/266-2015-п>
33. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 року №286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-

2032 роки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->

34. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 року №776 «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

35. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.04.2011 року №279-р «Про схвалення Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244190049>

36. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/266-2015-p>

37. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року №1556-VII. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

38. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

39. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року №347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/print1363267212303792#Text>

40. Конституція України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

41. Затверджені Стандарти вищої освіти. Міністерство освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti>

42. Корж-Усенко Л., Рибалко П. Нормативно-правові засади розвитку вищої освіти в Україні в умовах Євроінтеграції. Фізико-математическое образование. 2021. № 3(29). С. 74-80.

43. Лисоконь І. Інвестиційна діяльність закладів вищої освіти в «освітньому праві» України. Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 26-27 лютого 2021 р. Київ, 2021. С. 15-18.

44. Лисоконь І. Проблема формування терміносистеми інвестиційних процесів у вищій школі. Матеріали II Всеукраїнської конференції молодих вчених «Молодь і наука. Практика інноваційного пошуку» 17 грудня 2020 р. Дніпро, 2020. С. 407-412.

45. Ничкало Н. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи. Педагогічна і психологічна науки в Україні. 2008. Т. 5. С. 39-47.

46. Класифікатор професій. Міністерство економіки України. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk>

47. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / за заг. ред. С. Квіта. Київ : НАЗЯВО, 2022. 232 с.

48. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів в Україні. 2022. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/3826/114/>

49. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота», спеціалізація «Соціальна педагогіка», спеціальність 231 Соціальна робота, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Криворізький державний педагогічний університет. 2021. URL: https://drive.google.com/file/d/1TK_1SjQEC6ZuARmNFxODCoOuXwHQUBnx/view

50. Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка», спеціальність 231 Соціальна робота, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. 2022. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osvitni_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2022_rik/Sotsialna_pedahohika.pdf

51. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>

52. Романовська Л. Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2013. Серія: Педагогічні науки. Вип. 3. 15 С. URL: [http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3236/1/Vnadps_2013_3_21%20\(2\).pdf](http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3236/1/Vnadps_2013_3_21%20(2).pdf)

53. Рябова Ю. Професійна підготовка соціальних працівників в Україні та закордоном. Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej "Pedagogika. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki" (30.05.2017 - 31.05.2017). Warszawa, 2017. С. 9-11.

54. Віннікова Л. Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США: дис... канд. пед. наук: 13.00.05; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2003. 217 с.

55. Ольхович О. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2008. 20 с.

56. Кулікова А. Є. Зміст підготовки соціальних працівників у Швеції до роботи з дітьми та молоддю. URL: <http://www.twirpx.com/file/447684/>

57. Шепелюк С. В. Організація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: міжнародний досвід. Наукові праці: Педагогіка. 2011. Т. 141. С. 84-87.

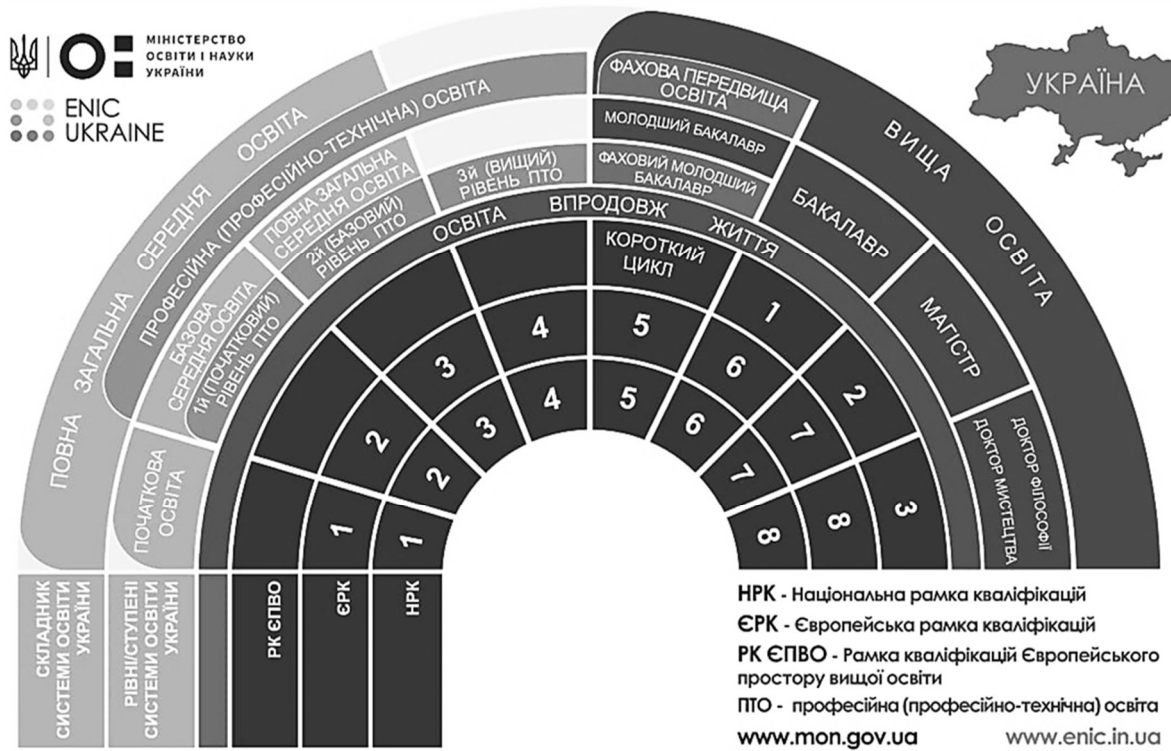
58. Безпалько О., Зверева І., Кияниця З., Кузьмінський В. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.

59. Кашпірєва Т. Модернізація освіти фахівців соціальної сфери в системі багаторівневої підготовки студентів у Франції : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08. Тула, 2004. 214 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схематичне відображення Національної рамки кваліфікацій України, затвердженої постановою КМУ від 25.06.2020 року №519

Джерело: [51].

**Схематичне представлення розробленої авторської моделі розвитку
концепції вищої соціальної освіти в Україні**

<p align="center">Мета розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні</p>	<p>Формування необхідних компетентностей для визначення змісту концепцій та підходів соціальної діяльності у різних сферах суспільного життя, окреслення основних соціальних інститутів та їх ролі у суспільному житті, усвідомлення теорії та функцій соціальної роботи, а також для демаркації кордонів соціального регулювання суспільних відносин у певній галузі, сфері або ситуації</p>
<p align="center">Місія вищої соціальної освіти в Україні</p>	<p>«Полягає в підготовці конкурентоспроможних фахівців, які здатні професійно, на високому рівні забезпечити реалізацію соціальних потреб або вирішити соціальні проблеми людини в різних галузях і сферах життєдіяльності, використовуючи провідні міжнародні та вітчизняні практики» [13, с. 18]</p>
<p align="center">Основні проблеми розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність попиту з боку держави на підготовку соціальних фахівців; 2. Вузкопрофільність у підготовці соціальних кадрів (підготовка виключно під одну сферу); 3. Дефіцит уваги до закордонних інноваційних методів та інструментів підготовки соціальних працівників; 4. Залишковий принцип фінансування соціальної сфери та її представників, що призводить до зниження престижності професій у соціальній сфері; 5. Надмірна кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку соціальних кадрів без врахування вимог вітчизняного ринку праці; 6. Невелика кількість здобувачів вищої освіти працевлаштовуються за здобутою освітою через низький рівень престижності та заробітку в соціальній сфері; 7. Низький рівень теоретичних знань та практичної підготовки у більшій частині випускників; 8. Стереотипне розуміння діяльності

	соціальних професій загалом
Очікувані результати розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Врівноваження соціального замовлення на соціальні кадри в Україні із системою їх професійної підготовки у вищій школі; 2. Зростання кісних показників підготовки соціальних кадрів; 3. Підвищення наукової активності у галузі соціальної роботи; 4. Підвищення рівня престижності професій у соціальній сфері; 5. Створення підґрунтя для підготовки висококваліфікованих соціальних кадрів здатних конкурувати як на вітчизняному, так і на європейському ринку праці.
Етапи та завдання розвитку концепції вищої соціальної освіти в Україні	
Етап:	Завдання:
1. Розвиток системи соціальних професій	1.1. Визначення поняття «соціальна професія»
	1.2. Розробка та впровадження системи кваліфікацій для соціальної сфери
	1.3. Уніфікація переліку соціальних професій для кожної галузі або сфери життя
	1.4. Підвищення рівня престижності соціальних професій
2. Модернізація системи вищої соціальної освіти в Україні	2.1. Приведення у відповідність наявних Стандартів вищої освіти до європейського рівня
	2.2. Визначення критеріїв для оцінки забезпечення якості вищої соціальної освіти
	2.3. Актуалізація вимог для провадження освітньої діяльності з підготовки соціальних кадрів
	2.4. Виведення соціальної освіти в окрему наукову галузь або спеціальність
3. Розвиток державної соціальної політики в Україні	3.1. Впровадження європейських принципів соціальної роботи.
	3.2. Зміна пріоритетів у наданні комплексної соціальної послуги.
	3.3. Підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення соціальних служб та сервісів на локальному рівні.

Джерело: розроблено автором.